

GERDA VAN WAGENINGEN

Pleegzuster
Anne

FAMILIEROMAN

Gerda van Wageningen

Pleegzuster Anne

Uitgeverij Zomer & Keuning

HOOFDSTUK 1

Slechts even aarzelde ze. Met een peinzende blik in haar ogen keek Anne van Heijnoordt naar het imposante gebouw voor haar. Het ziekenhuis. Hoog en voornaam rees het voor haar op. Ze voelde zich wel een beetje ongemakkelijk in de drukte van de grote stad. Maar een diepe ademteug gaf het meisje nieuwe moed. Het was nu niet de tijd om te peinzen en al helemaal niet om te aarzelen. Ze werd verwacht. Vandaag ging haar grote wens in vervulling. Een wens die ze had gekoesterd sinds ze voor het eerst over Florence Nightingale had gelezen. Dat was het leven dat ze wilde. Als een engel voor de zieken en gewonden zorgen, een troost te kunnen zijn voor ieder die in de ongelukkige omstandigheid was komen te verkeren ernstig ziek te worden. Stakkers waren het, die hier moesten worden opgenomen.

Sinds enkele jaren was het mogelijk om een opleiding te volgen tot pleegzuster, en dit ziekenhuis was onlangs met een gegeden opleiding begonnen. Natuurlijk had papa er aanvaankelijk niet van willen horen en mama had wel duizend argumenten aangevoerd om haar van haar voornemen af te houden, maar ondanks alles had ze volgehouden. Ze wilde pleegzuster worden en anders niet. En nu stond ze hier, klaar om die belangrijke stap te nemen.

Anne glimlachte. Ineens was er geen sprake meer van zenuwachtigheid. Ze was tweeëntwintig jaar en kwam zich melden met het verzoek om te worden toegelaten als leerlingverpleegster. Voor de eerste keer van haar leven ging Anne een ziekenhuis binnen.

Niet veel later zat ze tegenover de directrice die hier toezicht had op de Rode-Kruisopleiding voor pleegzusters. Zuster Den Hoed had priemende grijsblauwe ogen waarmee ze het meisje

tegenover zich doordringend opnam. ‘Waarom wilt u pleegzuster worden, juffrouw Van Heijnoordt?’ De vraag schalde door het kleine vertrek. Anne kon nog net verhinderen dat ze ervan schrok, want zuster Den Hoed had een venijnige stem.

Ondanks haar zelfbeheersing kleurde een blos haar wangen. ‘Ik wil graag zieken leren verzorgen, zuster. Dat wil ik al sinds ik hoorde over het prachtige werk dat pleegzusters verrichten. Maar papa dacht daar tot voor kort anders over.’

‘Wat is er gebeurd, dat hij zijn mening heeft gewijzigd?’

Was er nu nauwelijks verholen nieuwsgierigheid in die grijsblauwe ogen te lezen?

‘Het is nu mogelijk om als pleegzuster te worden aangenomen in dit ziekenhuis, zuster Den Hoed.’

‘Zo?’

‘Zoals u weet kom ik uit Middelburg, waar ik ben geboren en opgegroeid. Mijn vader is daar notaris. Maar goed, bij ons in de buurt is nog geen pleegzusteropleiding gestart. Hier in de stad hebben we familie wonen. Nu ik dus in dit ziekenhuis kan komen om me te laten opleiden tot pleegzuster, had mijn vader niet zo veel bezwaren meer, omdat oom en tante op me kunnen passen. Bovendien begon hij te beseffen dat het niet zomaar een bevlieving van me was. Dat ik wist dat ik hard zou moeten werken en nare dingen doen voordat ik mezelf pleegzuster mag noemen, maar me ondanks die wetenschap niet liet ontmoedigen. Papa weet dat ik dit echt heel graag wil.’

‘Wie zijn uw familieleden, juffrouw Van Heijnoordt? U weet immers dat alleen jongedames uit de beste milieus tot de opleiding kunnen worden toegelaten.’

Anne knikte. ‘Het is de familie Bogaerts, zuster. Ze wonen aan de Heemraadssingel en oom werkt voor de grootste rederij van de stad.’

‘Ik heb over hem gehoord,’ knikte de oudere vrouw nadenkend. Rotterdam was een snel groeiende stad en de Holland-Amerika Lijn was een van de maatschappijen die die snelle groei mogelijk maakten.

‘Het is een keurige familie.’

Ze hoefde er niet aan te twijfelen of de kringen waaruit zij

kwam goed genoeg waren, wist Anne. Ze wist heel goed dat dit een van de belangrijkste eisen was om tot de opleiding te worden toegelaten. Alleen beschaafde jonge vrouwen die Frans spraken, piano speelden en konden borduren, werden aangenomen. De laatste jaren was een pleegzuster in aanzien gestegen. Langzamerhand was men de opleiding gaan zien als een goede voorbereiding op het huwelijk, en dat was tenslotte de bestemming van de vrouw. Immers, pleegzuster zijn scheen meer een kwestie te zijn van het ontwikkelen van de natuurlijke aanleg die een vrouw bezat, dan van iets anders. Dat beweerden mannen als papa.

‘Vertelt u me eens iets meer over uw leven en over uw bezigheden tot nu toe,’ nodigde zuster Den Hoed uit. ‘Spreekt u behalve Frans nog meer vreemde talen?’

Anne knikte. ‘Duits spreek ik ook, zuster, maar niet zo goed als Frans. In de familie van mijn moeder werd veel Frans gesproken. Bovendien ben ik enige maanden in Brussel geweest.’

‘Goed zo. Uw moeder is van adellijke afkomst, heb ik begrepen?’ Het meisje knikte blozend. Weliswaar stamde mama af van een bastaardzoon, maar dat was iets wat ze in de familie maar wat graag vergaten. Vroeger had ze niet eens geweten wat dat betekende, pas onlangs was haar dat duidelijk geworden. Moedig blikte ze de vrouw tegenover zich aan. Het pijnlijke moment zo snel mogelijk achter zich latend, deelde ze mee dat ze op de jours van haar moeder regelmatig piano- en soms vioolspeelde, dat mama graag kunstenaars uitnodigde, vooral de schilders die regelmatig naar de Zeeuwse kust kwamen vanwege het bijzonder heldere licht. Ze vertelde verder dat ze veel van borduren hield en dat ze een zusje had gehad dat gestorven was, dat was het moment waarop ze definitief had besloten zich door niets te laten tegenhouden in haar verlangen om pleegzuster te worden. Ze had zich toen heel machteloos gevoeld. Ze had zo graag willen helpen, maar ze had nauwelijks geweten hoe ze de verzorging van haar zusje aan moest pakken.

‘Kon u helemaal niet helpen?’ Eindelijk nam de scherpte in de blik van zuster Den Hoed af. Aangezien ze al bijna van middelbare leeftijd was, was het niet zo waarschijnlijk dat deze

zuster zelf tot pleegzuster was opgeleid, maar het kon natuurlijk zijn dat ze op latere leeftijd de opleiding had gevolgd, als een van de eersten, in Amsterdam enkele jaren geleden.

‘Mijn zusje was slachtoffer van de griepepidemie die een jaar geleden heerste,’ legde Anne uit. ‘Maar Sophie was al niet sterk voordat ze die ziekte kreeg.’

‘Ach zo. Tja, de griep heeft sinds het begin van deze eeuw niet zo vreselijk huisgehouden als vorig jaar,’ knikte de ander begrijpend. ‘Dat hebben we hier ook gemerkt.’

‘Ik heb mama zo goed als ik kon geholpen. Sophie is de afgelopen jaren vaak ziek geweest. Bovendien kreeg mama enkele miskramen, waardoor ze nogal verzwakt was. Zodoende liet ze veel aan mij over.’

‘Moet u nu niet langer thuis helpen?’

Opnieuw bloosde Anne, want het klonk alsof ze haar plicht verzaakte om uitsluitend haar eigen genoegens na te jagen.

‘Mama is de afgelopen tijd erg opgeknapt. Ze heeft nu de jaren bereikt waarop ze niet langer miskramen zal hebben, zuster Den Hoed.’

‘Ach zo. U bent goed op de hoogte, juffrouw Van Heijnoordt, van de eigenaardigheden van het vrouwelijk lichaam.’

‘Meisjes horen onwetend te blijven over die dingen, dat weet ik,’ knikte Anne ernstig. ‘Maar wie pleegzuster wil worden moet er toch vertrouwd mee zijn, nietwaar? Dat dacht mijn moeder tenminste. Een jaar lang heeft papa er alles aan gedaan om me op andere gedachten te brengen. Toen hij eindelijk besefte dat dat niet zou lukken, heeft hij mama opgedragen om me zo goed mogelijk op die taak voor te bereiden. De afgelopen jaren heb ik zowel haar als de domineesvrouw veel vergezeld op hun liefdadige tochten. Het was immers niet mogelijk om eerder hierheen te komen. Pas nu er hier een opleiding is en oom nadrukkelijk heeft beloofd een oogje in het zeil te houden, heeft papa zijn eigenlijke toestemming gegeven.’

Het was de winter van 1891. Pas heel recent had het grootste ziekenhuis van Rotterdam, het Coolsingelziekenhuis, enkele leerlingen toegelaten. Dit ziekenhuis was niet alleen belangrijk voor de grote, snelgroeïende stad, maar ook voor de verre om-

geving. De Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden waren voor het overgrote deel op dit ziekenhuis aangewezen, terwijl de havengebieden ook veel patiënten leverden. Papa was echter blijven aarzelen tot hij een goed gesprek had gevoerd met oom Bernhard. Aan hem kon papa haar wel toevertrouwen, had die besloten. Anne wist niet helemaal zeker of ze het wel zo prettig vond dat oom toezicht op haar hield, maar over dat laatste was ze wijselijk zwijgzaam geweest.

‘Ik mag bij uw familie inlichtingen inwinnen omtrent uw persoon, neem ik aan?’ vroeg de zuster.

‘Vanzelfsprekend,’ knikte Anne. Je werd nu eenmaal niet eerder als pleegzuster aangenomen voordat men er helemaal zeker van was dat zowel je eigen reputatie als die van je hele familie onberispelijk was.

‘Goed dan, juffrouw Van Heijnoordt,’ knikte de directrice. ‘Voor zover ik kan zien is het allemaal in orde. Dan moet ik u er nog op wijzen dat een pleegzuster heel hoog moet staan, dat een goede pleegzuster wordt geacht mannelijke kracht te combineren met vrouwelijke zachtheid. U zult tederheid en liefde nodig hebben, evengoed als een gezond, sterk lichaam, om in staat te zijn de zieken met liefde te behandelen. Liefde is het allerbelangrijkste, juffrouw.’

‘Dat zegt de Bijbel ook, zuster,’ fluisterde Anne, een tikje opgewonden omdat het zo lang nagestreefde doel ineens binnen handbereik was gekomen. ‘In ieder geval zal ik mijn uiterste best doen om een goede pleegzuster te worden.’

‘Dan begrijpt u nu ook, waarom vrouwen jonger dan twintig jaar of ouder dan veertig jaar niet geschikt zijn om tot de opleiding te worden toegelaten. De fysieke kracht ontbreekt hen ten enenmale. Laten we ons nu maar bepalen tot de meer praktische zaken. Uw kapsel bijvoorbeeld, en uw kleding.’ Tersluiks keek Anne naar haar bruine hoed en mantel, naar haar donkerbeige japon. Ze wist dat ze andere kleren moest kopen. Juist een dergelijke kostenpost was een uitstekende impliciete drempel om vrouwen uit de lagere milieus uit de verpleging te houden. Ze konden de vereiste uitzet niet betalen, zo eenvoudig was dat.

‘Uw kapsel, juffrouw Van Heijnoordt,’ en nu was er openlijke afkeuring te lezen in de ogen van de oudere vrouw, ‘moet veranderen. Krullen zijn volkomen ongepast.’

Anne wong ongemakkelijk haar handen. ‘Ik heb ze van mezelf, zuster.’

‘Uw haar dient zo glad mogelijk weggestreken te zijn, hoeveel kammetjes en elastiekjes u daarvoor ook nodig hebt. Een pleegzuster dient er voor alles ordentelijk uit te zien. Het is tevens een vereiste erg schoon te zijn op lichaam en kleding, maar dat behoeft niet eens verdere uitleg, nietwaar?’

‘Nee, zuster.’

‘Dan moet u zich morgen melden bij de heer Hesselink.’

Dat was de geneesheer-directeur van het ziekenhuis, wist ze. Van oom had ze gehoord dat de man een behoudende aard had en dat hij degene was geweest die het liefst alles bij het oude had gelaten. Het aanstellen van leerling-pleegzusters was pas sinds kort mogelijk geworden nadat er grote druk op hem was uitgeoefend. Zelf behoorde ze tot de eerste leerlingen die hier de Rode-Kruisopleiding zouden gaan volgen, een opleiding die een jaar zou duren. In sommige andere ziekenhuizen duurde de opleiding van het begin af aan langer, Anne wist dat. Korte tijd later stond ze weer buiten.

Huiverend trok ze haar mantel dicht om zich heen. De eerste stap was gezet, dacht ze bevrijd, en ze had het er goed van afgebracht. Opluchting overweldigde haar, zodat ze glimlachend terugwandelde naar het huis van haar oom en tante.

‘Hoe was het?’ vroeg tante nieuwsgierig toen Anne een kwartiertje later in de warme salon zat en haar koud geworden handen probeerde te warmen aan het knappende kolenvuur in de kachel.

‘Zuster Den Hoed is erg kritisch,’ verzuchtte ze. ‘Maar morgen mag ik bij de grote baas zelf komen, dus het ziet er goed uit.’

‘Wees gewoon jezelf,’ glimlachte tante, ‘dan hoeft je nergens bang voor te zijn.’

Dankbaar glimlachte Anne terug. Tante was een schat, als het haar zo uitkwam. Het was alleen dat ze het zo hoog in haar bol

had. Tante vond het eigenlijk ongepast dat Anne wilde werken, want keurige jongedames uit betere kringen deden dat niet. Maar ach, misschien zou tante er over een paar weken wel anders over denken.

De volgende dag was Anne veel minder gespannen. De geneesheer-directeur bleek een oudere man te zijn met een vriendelijke blik in de ogen. Hij mocht dan niet van nieuwigheden houden, op dit moment liet hij daar niets van blijken, stelde Anne opgelucht vast.

‘Bent u niet zenuwachtig, juffrouw?’ vroeg hij, en Anne was er zeker van dat de blik in zijn ogen eerder bezorgd was te noemen dan iets anders.

‘Sinds mijn zusje een jaar geleden overleed, dokter, weet ik zeker dat ik een gediplomeerd pleegzuster wilde worden, vooral omdat ik toen ook iets heb gelezen over Florence Nightingale, die voor alle pleegzusters een groot voorbeeld is. Nee, dokter, nu ben ik niet zenuwachtig meer. Ik heb heel wat hindernissen moeten nemen om tot hier te komen.’

De glimlach werd dieper. ‘Uw vader had ongetwijfeld een geschikte huwelijkskandidaat op het oog en zag u liever veilig en wel getrouwd, zoals het in zijn ogen waarschijnlijk hoort.’

Blozend dacht Anne een ogenblik aan de domineeszoon, die aan haar vader toestemming had gevraagd om haar het hof te mogen maken, maar het gevoel van zijn dikke, vochtige lippen op haar hand had rillingen van afschuw over haar rug gejaagd bij de gedachte diezelfde lippen op de hare te moeten dulden.

Nee, voor haar geen huwelijk, althans voorlopig niet, al had papa dat inderdaad veel liever gezien.

‘Beseft u dat pleegzuster zijn iets anders inhoudt dan jongedames gewoonlijk doen wanneer ze al tot een ziekbed worden toegelaten? Een kopje thee brengen en een stukje voorlezen mag aardig zijn, maar een pleegzuster moet werken.’

‘Ik weet het, dokter. Daar ben ik op voorbereid.’

‘U mag er niet voor terugschrikken als een zieke zich heeft bevuild. Juist dames zoals u zijn gewend die dingen aan het personeel over te laten.’

‘Dat weet ik, dokter, evengoed als ik weet dat ik hier zelf tot

het personeel zal behoren. Dat is niet erg. Het gaat er maar om dat zieken recht hebben op medeleven en een goede verzorging. Juist pleegzusters zetten zich ervoor in om de bestaande situatie te verbeteren.’ De dokter ging niet in op de overbekende wantoestanden die in bijna alle ziekenhuizen heersten. Juist vrouwen als Florence Nightingale, het grote, inspirerende voorbeeld van alle pleegzusters, hadden hun leven in dienst van die verbetering gesteld, en daarmee een ontwikkeling in gang gezet die door niets meer leek te stuiten.

‘Als het goed is, heeft u een attest bij u van uw huisdokter, omdat die u al uw leven lang kent.’

‘Ja, dokter. Hij heeft me voor ik op reis ging een brief meegegeven waarin hij verklaart dat ik gezond ben en geschikt om het zware lichamelijke werk te doen dat hier van me verwacht wordt.’

‘Mooi. Ik heb al gehoord dat u zeer goed Frans spreekt en dat u bovendien muzikaal bent. Dat zijn, naar mijn mening, belangrijke kenmerken voor een pleegzuster.’

‘Dank u, dokter.’

Hij stond op en gaf daarmee te kennen dat het onderhoud was afgelopen.

De volgende twee dagen bracht Anne in alle rust door bij haar oom en tante. Samen met tante bezocht ze de jours van andere dames, precies zoals ze dat met haar moeder in Middelburg gewoon was. Ze brachten een bezoek aan de naaister en eveneens aan de hoedenmaakster. Tante stond er bovendien op dat Anne zich een nieuw korset liet aanmeten.

‘Zonder korset heeft je lichaam onvoldoende steun,’ hield tante vol, en glimlachend bedacht Anne dat het maar goed was dat de oudere vrouw er kennelijk geen idee van had wat voor werk ze straks ging doen. Anne zelf was ervan overtuigd dat ze wel wist wat haar te wachten stond. Ze wist ook heel goed dat andere jongedames, met evenveel goede bedoelingen en mooie idealen als zijzelf, het zware werk niet lang volhielden en binnen een paar weken, soms maanden, teleurgesteld afhaakten. Ze was ervan overtuigd dat ze zich goed had voorbereid, daar-

toe had ze zelfs hun meid over weten te halen haar de meest elementaire zaken bij te brengen omtrent boenen en soppen. In een ziekenhuis moesten de voorname jongedames die tot de opleiding van pleegzuster werden toegelaten immers het meidenwerk doen dat geen van hen ooit gedacht had te moeten doen, en zeker niet vrijwillig.

Anne had op dat moment het gevoel dat ze op werkelijk alles was voorbereid.

Op een morgen werd ze opnieuw bij zuster Den Hoed verwacht. ‘U beseft toch wel duidelijk, juffrouw Van Heijnoordt, dat u er eenvoudig en verzorgd dient uit te zien, ongeacht de situatie?’ wilde de oudere vrouw nogmaals nadrukkelijk weten.

‘Zeker, zuster.’

‘Als dat niet zo is, zullen de doktoren zeker niet aarzelen daar opmerkingen over te maken.’

Anne had al begrepen dat de meeste doktoren zich huizenhoog verheven voelden boven de leerlingen, zelfs al waren ze uit dezelfde kringen afkomstig. Het verschil in opleiding gaapte als een afgrond tussen dokters en zusters.

‘De werkzaamheden zijn niet zwaar,’ ging de directrice toen op een heel andere toon verder, en haar woorden verrasten Anne een beetje. ‘Zo ongeveer als de werkzaamheden van een kinderjuffrouw in onze kringen, moet u zich het voorstellen.’ Haar stem had nu een veel zachtere klank gekregen en deed bijna aangenaam aan. ‘Er zijn dagdiensten en waakdiensten, de laatste zijn zelfs gezellig te noemen omdat de waakzusters gewend zijn om tussen vier en vijf uur ’s middags gezellig een uurtje samen door te brengen nadat ze zijn uitgerust van hun dienst. Ze slapen gewoonlijk zo’n uur of zeven en in de nacht mogen ze lezen of handwerken als het rustig is op zaal.’

Dit waren nieuwe geluiden voor Anne. ‘Dat klinkt erg prettig, zuster,’ reageerde ze dan ook opgewekt.

‘Belangrijk is eveneens dat u zich niet van streek laat brengen door praatjes van anderen.’

‘Maar dat spreekt immers vanzelf, zuster.’

Eindelijk leek ze voldoende gewogen te zijn en toch niet te

licht bevonden, want zuster Den Hoed haalde een lijst tevoorschijn.

‘Dit zult u allemaal moeten aanschaffen. De adressen waar u zich vervoegen kunt, staan erbij. Ik stel dan ook voor dat u alles in orde maakt en zich op zondagmiddag weer bij mij meldt.’

‘Op zondag?’ hakkelde Anne, even in de war gebracht.

‘U kunt zich dan op uw kamer installeren en vast met de andere zusters kennismaken. U kunt het ziekenhuis verkennen en wat op zaal rondkijken. Op maandagmorgen kunt u dan beginnen.’

‘Graag, zuster.’ Ze schoof de gedachte aan de zondagsrust van zich af. Een van de bezwaren van papa was immers geweest dat ze zou moeten werken op de dag des Heren, en daar was hij absoluut op tegen. Mama zorgde er thuis voor dat er op zaterdagavond rijstepap werd gekookt, die in een hooikist warm gehouden werd tot het middagmaal op zondag. In hun huis werkte niemand op zondag, stelde papa trots. Dat boeren hun vee op die dag moesten verzorgen en zieke mensen ook niet de gehele dag zonder hulp konden, was helaas iets wat niet te veranderen viel, maar zijn dochter...

De resterende dagen van die week waren tante Bogaerts en Anne druk in de weer met de meegekregen kledinglijst. Behalve het gewone ondergoed en verplichte uniformkleding, vermeldde de lijst ook een zwarte wollen doek voor de nachtwoak, iets wat bij deze winterse kou zeker geen overbodige luxe zou zijn, en er moesten vilten waakpantoffels worden gekocht die ze tijdens de nachtdienst kon dragen zodat de patiënten niet wakker zouden worden door gehorige voetstappen op zaal. Ze moest ook twee zakken hebben voor haar gebruikte linnengoed en een wasmandje dat gesloten kon worden. Ze moest schoenen hebben voor overdag, schoenen die stevig waren en goed zaten zodat ze haar voeten niet onnodig zou vermoeien. Ze mocht veertig stuks linnengoed per twee weken in de was doen, dat was het maximum. Daar hoorden dan ook de witte schorten en linnen boordjes en manchetten bij. Die norm had Anne graag wat ruimer gezien, maar tante zei dat ze nauwelijks iets anders zou dragen dan haar uniformen. Immers, als leerling

had ze maar eenmaal per drie weken een vrije dag en eveneens eenmaal per drie weken een vrije avond, die vrije tijd mocht ze doorbrengen op een adres dat ze tevoren moest opgeven. Bovendien moest ze om tien uur weer binnen zijn. Gewone kleren zou ze inderdaad niet veel dragen. Ze kon die beter, op een of twee eenvoudige japonnen na, bij tante laten. Die zou er goed voor zorgen. Anne vond dat erg verstandig van tante.

Op zaterdag liep ze langzaam door de stad. Ze schrok niet meer van het drukke verkeer. Ze hield nu al van de geur van roet en water aan de havens, van de drukke kades met opgestapelde lading en knechten die druk in de weer waren, van de voorthobbende sleperskarren die de lading verder vervoerden, van de goedige paarden die de zware vrachten moesten trekken. Ze hield zo mogelijk nog het meest van de schittering van de zon op de altijd drukke, levendige rivier die de stad doorkruiste. Ze bewonderde de stad, die haar nog maar zo kortgeleden angst had aangejaagd met al zijn herrie.

Anne slenterde langs kades en ging later winkels kijken in de Passage, bewonderde de prachtige zaak van Boldoot, waar ze een flesje van de beroemde eau de cologne kocht voor zichzelf. Een paar winkels verderop kocht ze bonbons voor tante, om haar te bedanken voor de gastvrijheid van de afgelopen dagen. Nu ze op de drempel stond van een nieuw leven, besepte ze dat het toch een geruststellende gedachte was dat ze ergens naartoe kon gaan op haar vrije dagen. Hoezeer ze ook naar de dag van morgen verlangde, er zouden ongetwijfeld ogenblikken komen dat ze graag even aan de ziekenhuissfeer zou willen ontsnappen. Ze kocht ten slotte ook nog een pot met goede handcrème, want haar handen waren nu weliswaar zacht en blank zoals ze behoorden te zijn, maar dat zou over enkele dagen wel anders zijn, vreesde ze.

Ten slotte ging Anne naar het huis van haar oom en tante terug. Ze genoot. Ze was vol verwachting. Morgen zou haar leven veranderen. Morgen zou ze als pleegzuster naar het ziekenhuis gaan.

HOOFDSTUK 2

Bitter koud rukte de snijdende wind aan Annes kleren, die zondag in januari van het jaar 1891. Ze stond opnieuw voor het Coolsingelziekenhuis in Rotterdam, dat in de stad en de wijde omtrek eromheen bekendstond als het grote ziekenhuis. Het ziekenhuis als zodanig bestond nu alweer veertig jaar. Destijds had het oude gasthuis aan de Hoogstraat, waarvan de geschiedenis terugging tot het jaar 1576, in geen enkel opzicht meer voldaan. De stad groeide, het gasthuis was te klein geworden, te ongemakkelijk ook met de verschillende kleine huizen vol trappen die tot het complex hoorden. Toentertijd lag de Coolsingel eigenlijk aan de rand van de stad, het was een van de poten van de oude stadsdriehoek en de singel was in vroeger tijd een deel van de oude stadsgracht geweest. Achter de Coolsingel strekten zich overal lommerrijke lanen uit, waar welgestelde families hun buitens hadden laten bouwen. Toen de stad eindelijk flink begon te groeien, en dat was pas gekomen nadat er een goede waterverbinding met zee tot stand was gekomen, was dit allemaal snel veranderd. Aan de lanen met mooie bomen verschenen ineens afschuwelijke fabriekjes en andere industrieën.

Loodwitfabrieken hadden een beruchte naam gekregen in de stad. Ze eisten nog steeds de nodige slachtoffers, de arbeiders kwamen maar al te vaak in het ziekenhuis terecht met ernstige vergiftigingsverschijnselen. Op de plaats waar ten slotte het ziekenhuis was gebouwd, had eerst een blekerij gestaan. Wat eerst een voorname buurt was geweest, had snel een slechte naam gekregen.

Het grote ziekenhuis stond goed bekend bij de stadsbevolking. Natuurlijk heersten er wantoestanden, dat was in alle ziekenhuizen zo, en juist vrouwen zoals Anne wilden meehel-

pen om daar verandering in te brengen. Waar zieken tot voor kort bijna onmenselijk behandeld werden, en er van verpleging goed beschouwd nauwelijks sprake was, begon er nu eindelijk verandering te komen door de komst van goed opgeleide pleegzusters. Anne was er trots op dat ze behoorde tot de eerste jaargang pleegzusters die er werd opgeleid. Op deze zondagmiddag was het hart van het meisje dan ook barstensvol geluk en verwachting. Ze was vol vertrouwen waar het haar toekomst betrof. Twijfel voelde ze in het geheel niet op het moment dat ze op het ziekenhuis af liep om zich bij zuster Den Hoed te gaan melden.

Oom had haar gisteravond over de geschiedenis van het ziekenhuis verteld. Vandaar dat ze dit allemaal wist. Ze had hem bovendien horen vertellen over de grote cholera-epidemieën waaraan meer dan de helft van de zieken overleed. Deze grote epidemieën waren voorbij sinds de komst van de waterleiding ruim vijftien jaar geleden. Voor die tijd beschikte de stad niet over voldoende pompen, herinnerde oom zich. Het regenwater werd vaak in loden bakken opgevangen, de mensen die daar ziek van werden belandden ook nogal eens in het ziekenhuis. Regende het niet, dan werd de toestand nog erger. Dan dronken de mensen water uit de havens, die ook als riool werden gebruikt. Vooral in hete zomers kon de cholera dan genadeloos toeslaan. De oorzaak van deze ziekte was niet bekend. In de nazomer waren het vooral tyfus en malaria die slachtoffers maakten.

Maar kom, ze verdeed haar tijd met al dat gepeins over tijden die voorgoed voorbij waren. Vandaag begon ze aan haar nieuwe leven. De toekomst was nu het enige wat telde.

Wonderlijk rustig stapte Anne op het ziekenhuis af. Vandaag had ze heel wat meer oog voor haar omgeving dan de eerdere keren dat ze hier was geweest. Ze was heel stil toen ze deze keer de deur doorging. Rustig keek ze eens goed om zich heen in de grote hal. Het trappenhuis was zonder meer important te noemen. Naast de hoge zuilen stonden grote potten met varens. Er was ook een lift, een ongekende luxe voor een ziekenhuis, want de zusters hoefden niet met zware patiënten

de trappen op en af te sjouwen. In de hal gelijkvloers was ook de apotheek gevestigd, zag ze. Onverwacht ging de lift open en Anne zag hoe een patiënt er met bed en al in gereden werd. Tjonge, dacht ze. Ze was diep onder de indruk.

In de noordelijke vleugel bevonden zich gelijkvloers onder andere de machinekamer en het wasbedrijf. In de zuidelijke vleugel lagen de keukenvertrekken. Veel machines, waaronder de lift, werkten op stoomkracht. De mahoniehouten trappen aan weerszijden van de grote hal vond ze indrukwekkend. Anne wist nog van de vorige keer dat de kamer van de geneesheer-directeur op de eerste verdieping lag, net als de ziekenkamers aan de voorzijde van het ziekenhuis, zodat men uitkeek over de singel. Zelfs dokter Hesselink woonde net als de rest van het personeel in het ziekenhuis, zodat hij er altijd was als dat nodig was. Hier was ook de operatiekamer te vinden, precies boven de apotheek een etage lager, evenals een kamer voor de paar klassepatiënten die zich in het ziekenhuis lieten opnemen. Naar het ziekenhuis ging je immers pas als het echt niet anders kon, en wie geld had, liet zich liever thuis verplegen dan zich hiernaartoe te laten brengen. Anne hoopte dat de mensen daar langzamerhand anders over zouden gaan denken als er meer goede pleegzusters zouden zijn. Op de tweede en derde verdieping kwam de indeling van de lagere etages terug en het was niet moeilijk te raden dat de zusters zelf op zolder werden gehuisvest. Glimlachend was Anne ten slotte bij de kamer van de directrice aangekomen.

‘Ik verwachtte u al,’ glimlachte de oudere vrouw even later. ‘Gaat u zitten, zuster.’

Het was voor het eerst dat ze als zodanig werd aangesproken en prompt kreeg Anne een brok in haar keel.

‘Ik zal u alles uitleggen,’ knikte zuster Den Hoed vriendelijk toen Anne had plaatsgenomen. Anne vond de ander ongekend vriendelijk in vergelijking met haar eerste onderhoud. Ze praatten over hetgeen Anne in de afgelopen dagen had aangeschaft en nu bij zich had in haar valies. De eenvoudige maar smaakvolle kleding die ze aanhad zou voorlopig opgeborgen blijven, tot haar eerste vrije dag, en ze wist niet wanneer dat

zou zijn. Nu kreeg Anne te horen waar haar kamer was, die ze eventueel met drie andere meisjes moest delen, maar voorlopig zou ze de kamer samen delen met zuster Overduijne. Anne hoorde tevens dat ze de eerste week keukendienst zou hebben, de diensten waren verdeeld over drie weken, legde zuster Den Hoed geduldig uit. De diensten wisselden op maandag rond het middaguur. De eerste uren zou ze de volgende dag nog terzijde worden gestaan door de zuster die zojuist keukendienst had gehad. 'U begint met de keukenweek omdat u dan eerst kunt wennen voordat u echt met de patiënten te maken krijgt. De tweede week is altijd de zaalweek, waarin ook altijd uw vrije dag valt, en ten slotte is er dan de wachtweek, waarna we weer van voren af aan beginnen.

De dagdiensten beginnen 's morgens om zeven uur, van tevoren moet u ontbeten hebben, zuster. 's Avonds om acht uur wordt de dagdienst afgelost door de wachtzuster. U zult ontdekken dat de doktoren tweemaal daags de ronde doen. 's Morgens om halftien verschijnen zij op zaal voor de ochtendronde en 's avonds om halfacht is er de avondronde. Het spreekt vanzelf dat de zaal voor die gelegenheid keurig op orde moet zijn. Ziezo, u bent nu zo'n beetje op de hoogte. U kunt nu naar uw kamer gaan om uw jas en hoed op te hangen en uw valies uit te pakken. Als u zich in uniform heeft gestoken zie ik u weer in de eetzaal terug, waar ik u aan de andere zusters zal voorstellen. Om drie uur is het middagmaal van de zusters die geen wachtdienst hebben. Ik zie u dan weer.'

Het onderhoud was afgelopen en Anne beklom de trappen naar de zolder. Nog voor ze boven was, hijgde ze licht, en in een flits beseft ze dat al dat traplopen haar nog zwaar zou vallen als ze moe was van de dienst. Zusters mochten natuurlijk niet zonder een gegronde reden de lift nemen en vermoeidheid was hoe dan ook geen excuus.

Het was kil en tochtig in het onverwarmde kamertje, maar daar lette Anne niet op. Het was maar beter om niet onnodig tijd te verliezen, dat had ze nu al begrepen. Zuster Den Hoed verwachtte haar zometeen weer beneden.

De tijd vloog om, vond Anne. Het uniform voelde wat onwennig, en haar haren glad krijgen was een ware crime, maar ten slotte was ze toch gereed om naar beneden te gaan. Ondanks zichzelf was ze erg nerveus toen ze de eetzaal binnentapte. De namen van de zusters aan wie ze werd voorgesteld, vergat ze meteen weer, maar ze zou ze wel leren onthouden. Het middagmaal werd lang niet zo rustig en uitgebreid gebruikt als ze thuis gewend was, maar dat begreep ze wel. Zusters hadden behoefte aan voedzame kost en niet aan liflafjes. Bovendien was dit geen luxehotel, maar een ziekenhuis. Zodra ze haar bord leeg had, bracht zuster Den Hoed haar naar de zaal waar ze voorlopig werkzaam zou zijn. Vrouwenintern bleek die te heten. Ze hoopte dat ze morgenvroeg de weg nog zou weten in dit immense gebouw!

Het was een grote zaal, met bedden aan weerszijden, vierentwintig in totaal. Voor die zaal was er één gediplomeerde verpleegster beschikbaar met hulp van drie leerlingen. Een van die leerlingen zat in de wacht, een had keukendienst, de derde had zaaldienst. Lang niet op alle zalen waren voldoende leerlingen beschikbaar en de gediplomeerde zusters hadden elders hun opleiding genoten. Daarom waren er nog veel ouderwetse oppassers en wakers werkzaam. Oppassers en wakers, mannen en vrouwen, hadden nooit enige opleiding gevolgd, al begreep Anne best dat er niet alleen ruwe mensen van laag allooi waren, maar ook mannen en vrouwen die weliswaar uit de arme buurten kwamen, maar het toch goed bedoelden met de zieke mensen die aan hen werden toevertrouwd.

Om de ijzeren bedden hingen paarse gordijnen, onder het voeteneinde van elk bed stond keurig een stoel geschoven. In het midden van de zaal stond een tafeltje voor de zuster en er stond een andere tafel naast met allerlei vreemde zaken erop, die voor een nieuweling als Anne even raadselachtig als griezelig waren. Met een lichte huivering zag ze dat er een kast was die op slot kon, waarin de medicijnen konden worden opgeborgen. Achter de paarse gordijnen waren allerlei stemmen te horen.

‘U kunt hier blijven om wat wegwijs te worden,’ zei zuster Den Hoed nog, en plotseling stond Anne eenzaam en verloren in de ziekenzaal, niet wetend wat te doen. Er was geen zuster te zien. Opnieuw huiverde ze. Anne wist simpelweg niet waar ze naartoe moest gaan.

Even, heel even maar, moest ze haar opkomende tranen wegslikken. Wat werd er op dit moment precies van haar verwacht? Hulpeloos keek ze om zich heen. Ze voelde zich verloren en was op dat moment niet in staat ook maar een voet te verzetten. ‘Kom maar hier, kind,’ klonk ineens een zachte stem uit een van de kribben, zoals de bedden werden genoemd. ‘Ik lig hier al zo lang dat ik je wel wegwijs kan maken.’

Aarzelend liep Anne naar het bed toe waaruit de stem kwam. Er lag een magere vrouw in, haar haren waren grijs, haar gezicht zag er bleek en ingevallen uit, haar ogen hadden een doffe en berustende blik. Haar handen waren ooit gewend geweest hard te werken, daar droegen ze nog steeds de sporen van, hoewel ze er nu wit en krachteloos uitzagen en gevouwen op het smetteloos witte laken rustten.

‘Uit jou zal zeker een goede verpleegster groeien,’ zei de vrouw, en haar ogen kregen zelfs een beetje glans. ‘Dat kan ik nu al zien. Als je hier zo lang ligt als ik, krijg je daar kijk op, weet je.’ Nu plooidde zich zelfs een schaduw van een glimlach om haar mond.

‘Dank u,’ zei Anne terwijl ze weer iets van haar zelfvertrouwen terugvond.

‘Zie je wel. Je bent lief.’ Eindelijk lachte de vrouw, ze toonde daarbij een reeks bruine tanden met meerdere gaten ertussen.

Anne slikte. ‘Ik zal er zeker mijn best voor doen om een goede pleegzuster te worden.’

Even later was Anne aan het werk. Dat leek vanzelf te zijn gegaan, na een korte uitleg van de vrouw over werkjes die altijd wel gedaan moesten worden, maar waar de zusters soms zo weinig tijd voor hadden. Voor Anne het goed en wel beseftte, smeerde ze pleisters, en nauwelijks een minuutje later

haastte de zaalzuster zich voorbij. Die bleef pardoes staan en er volgde een gehaaste kennismaking. Prompt wenkte ze Anne om haar te helpen met het aanleggen van de thermometers. Anne lette goed op en het volgende halfuur liep ze als een volleerde pleegzuster van bed naar bed, kennismakend met de patiënten. De meeste vrouwen die in het ziekenhuis lagen waren er, zoals ze verwachtte, slecht aan toe, maar ze wist dat dergelijke vrouwen zich pas naar het ziekenhuis lieten brengen als ze werkelijk doodziek waren. Ziekenhuizen hadden altijd een slechte naam gehad onder de mensen. Het gezegde luidde dat naast de dokter altijd de dood wandelde. Er was ook een teer wiegenkindje op zaal. Bovendien lagen er twee krankzinnige vrouwen die hier langdurig verpleegd werden. Deze patiënten waren vaak lastig en bezorgden de zusters dan handenvol werk. Nu Anne zo onverwacht druk bezig was, vloog de tijd om. Ik ben gelukkig, flitste het op een gegeven moment door haar heen, toen ze keer op keer met 'zuster' werd aangesproken. Nu ben ik eindelijk wat ik zo lang heb willen zijn, waar ik zo veel moeite voor heb moeten doen om het te mogen worden.

Ineens was het halfacht en werd er koortsachtig gewerkt om de zaal in orde te maken voor de doktersvisite. De geneesheer-directeur betrad de zaal, met in zijn kielzog een paar andere doktoren. Natuurlijk werd Anne aan hen voorgesteld, maar ze was zo zenuwachtig dat ze nauwelijks oplette. Ze was bovendien moe en flauw van de honger. Maar precies om acht uur kwam de wachtzuster en niet veel later was ze met de anderen in de eetzaal voor het souper. Nu begreep ze beter dan vanmiddag waarom hier zo snel gegeten werd. Je had gewoon vreselijk veel honger na het harde werken.

Opnieuw beklom Anne alle trappen. Zoals ze vanmiddag al had gevreesd, was dat een hels karwei als je moe was van het werk. Eenmaal boven ging Anne even hijgend op haar bed zitten. Het meisje met wie ze haar kamer moest delen, was er nog niet, en daar was ze blij om. Plotseling begreep ze dat dit gebrek aan privacy een van de dingen was waaraan ze maar

moeilijk zou kunnen wennen.

Dan las ze zichzelf de les. Had ze dan een luxeleventje verwacht als pleegzuster? Nee toch? Als ze verwend wilde worden had ze thuis moeten blijven.

Anne zuchtte diep en schopte haar schoenen uit. Daarna keek ze eens nauwkeuriger om zich heen. De zolderkamertjes lagen in een dubbele rij aan de gang. Het ziekenhuis stak boven de omringende gebouwen uit. Nu, in de winter, was het hierboven bitter koud, want verwarming was er niet op zolder. Anne werd overvallen door een nieuw moment van ontmoediging en vreesde dat het hier in de zomer even heet zou zijn als het er nu koud was. Opnieuw vermande ze zich. Kom, kniezen was iets wat ze niet moest doen. Het was gewoon een kwestie van even wennen, daarna zou ze in dat gebrek aan comfort niet eens erg meer hebben. Ze zou nog wel aan meer dingen even moeten wennen, daar kon ze zich nu maar beter vast op instellen.

De kamertjes waren gehorig, ontdekte ze. Klein waren ze ook, maar het betekende toch dat ze een plekje had dat van haarzelf was. Ze had een kast waarin ze haar kleren begon op te bergen en er was een tafeltje met een lampetstel erop. Er zat geen water in de kan. Ze begreep al dat ze daar zelf voor zou moeten zorgen. Er lag zeil op de koude vloer en zelfs voor het bed was niet het kleinste kleedje te bekennen. Ook stond er een stoel aan het voeteneinde van haar bed, zo'n ongemakkelijk model precies zoals op de ziekenzalen stond. Er was een nachtkastje waarin ze haar bijbeltje wegborg; haar handschoenen en een portret van haar ouders zette ze erbovenop. Voor haar hoedendoos was nergens anders plaats dan onder het bed, dus dat moest dan maar. Aan een haak hing ze haar waszakken op. Eigenlijk vond ze het niet zo prettig dat ze daar twee weken lang haar gebruikte wasgoed in moest verzamelen, maar het was niet anders.

Ze had toch geweten dat je als pleegzuster dergelijke dingen kon verwachten? Niet meer aan denken dus. Wat deed het ertoe dat ze een gezellige spreij op haar bed miste? Was dat belangrijk? Natuurlijk niet. En ook niet dat ze het kamertje ei-

genlijk maar kil en ongezellig vond. Verwachtte ze dan dat ze zo veel vrije tijd zou hebben om hier door te brengen? Ze wist immers wel beter! De tijd dat ze hier was zou ze zo moe zijn, dat ze meestentijds zou willen rusten of slapen. Er was een klein kantelraampje dat overdag een beetje licht gaf, maar het licht was onvoldoende om bij te lezen of te handwerken, dat had ze vanmiddag al bemerkt. Nu brandde de enige lamp die de kamer rijk was, een gasbek met een bijna onzichtbaar vlammetje, dat nu in het donker wat hoger was opgedraaid.

Anne ging op zoek naar een toiletemmer en een kraan waar ze de lampetkan met fris water kon vullen. Ineens had ze ontzettende behoefte om zich lekker te kunnen wassen en omdat ze nog steeds alleen was, wilde ze dat doen voor er anderen kwamen. Eraan wennen om die intieme handelingen te verichten waar anderen bij waren, kwam later wel. Ze vond ten slotte een fonteintje waar ze de kan kon vullen en waar ze later het gebruikte water weg zou kunnen gooien. Anne was weer helemaal opgemonderd toen ze tien minuten later, huiverend van de kou maar schoon in haar warme flanellen nachtopon, onder de dekens kroop. Bijna op hetzelfde moment ging de deur open.

‘Hallo.’

Anne kwam overeind. Verlegen staarde ze naar het blonde meisje dat haar onderzoekend aankeek.

‘Jij bent de nieuwe.’

Sprakeloos knikte Anne. Dan hervond ze zichzelf en kwam ze uit bed om de ander de hand te schudden. ‘Anne van Heijnoordt.’

‘Rosalie Overduijne. Kruip maar snel terug in je warme bed. Straks krijg je nog kramp in je voeten op dat koude zeil.’

Anne glimlachte. ‘Bij ons thuis woont alleen de meid zo gespeend van comfort.’

Rosalie grinnikte onbekommerd en ging op een van de andere bedden zitten. ‘We zijn weliswaar dames,’ zei ze met een stem vol humor, ‘maar hier leven we niet alleen op zolders zoals meiden dat doen, we doen ook het werk van meiden. En dat nog wel geheel vrijwillig. Het kan niet anders of er is een

steekje aan ons los. Kom, laat je door dit alles niet ontmoedigen. Nee, zeg maar niets. Ik ben nog niet zo lang hier dat ik mijn eigen eerste dag vergeten ben. Waarschijnlijk heb jij er net als ik al tijden van gedroomd om pleegzuster te worden.'

'Precies,' knikte Anne. Haar kille bed begon eindelijk aangenaam warm te worden. Rosalie leek haar een aardig meisje. Ze konden niet veel in leeftijd schelen. 'Ik wil niets liever dan leren hoe ik zieke mensen en gewonden liefdevol kan verplegen, hoe ik de wanhopigen kan troosten en angstige mensen bemoedigen kan.'

'Toe maar,' grijnsde Rosalie, en de spot in haar stem was nu absoluut onmiskenbaar.

'Jij niet dan?' vroeg Anne terwijl ze de ander nu een tikkeltje onzeker aankeek.

'Ik kom uit een doktersfamilie, weet je. Ik ben niet zo onnozelen als jij.'

'O. Dank je wel, zeg.'

Rosalie lachte vriendelijk. 'Toe, dat moet je je niet aantrekken. Maar ik voel me wel gedwongen om je te waarschuwen. Stel je de zaken niet al te mooi voor, Anne, dan word je ook niet teleurgesteld. Ga er maar van uit dat je gedurende de opleiding keihard moet werken en dat de studie maar een klein onderdeel vormt van je opleiding tot pleegzuster. Dat beantwoordt meer aan de realiteit. Op welke zaal hebben ze je geplaatst?'

'Vrouwen-intern.'

'Dat is niet eens zo slecht om mee te beginnen.'

'Nee? Waar zit jij?'

'Mannen. Kerels die ziek zijn, maar ook afschuwelijke gewonden uit de havens en kerels die helemaal van de wereld zijn als gevolg van langdurige en aanhoudende dronkenschap. Delirium heet dat. Kijk niet zo geschokt, Anne. Het ergst zijn de kerels die beginnen op te knappen en weer zin krijgen in een vrouw. Die worden handtastelijk en dan moet je ze soms een flinke mep op hun grijppgrage vingers verkopen. Bloos niet zo, lieverd.'

'Ik doe mijn best,' mompelde Anne met neergeslagen ogen.

‘Mijn vader vindt het erg onbehoorlijk dat mannen door vrouwen verpleegd moeten worden.’

‘Zo denken veel mannen erover. Wat doet je vader?’

‘Hij is notaris.’ Anne ging zitten, met de warme dekens zorgvuldig om zich heen geslagen, en vertelde over thuis, over haar ouders en broertje, over het oude stadje waar ze was geboren en opgegroeid, zo heel anders dan de stad hier met al zijn drukte. Daarna was het Rosalies beurt en vernam Anne dat ze het zolderkamertje vooralsnog slechts met zijn tweeën hoefden te delen, maar dat het wel waarschijnlijk was dat er snel meer leerlingen in het ziekenhuis zouden worden aangenomen.

‘Gezellig,’ verzuchtte Anne na een tijdje, en ze merkte dat ze al slaperig begon te worden, maar het gaslicht brandde nog hinderlijk en daar konden ze zelf niets aan veranderen. De lampen werden centraal hoger of lager gedraaid.

‘Zolang we maar gedempt spreken,’ gniffelde Rosalie, die zich ook gereed begon te maken voor de nacht. ‘Als de juffrouw ons hoort, zwaait er wat, maar toen ik naar boven kwam, was ze druk bezig in de keuken.’

‘De juffrouw?’

‘Van haar mogen we hierboven niet praten.’

‘Niet?’

‘Discipline gaat bij haar voor alles. Zuster Den Hoed is ook streng, maar zij is wel rechtvaardig. Zij is een gediplomeerde zuster van de allereerste garde en heeft het allemaal zelf meegemaakt. Dat maakt toch verschil. Weet je dat zuster Den Hoed behoorde tot de allereerste meisjes die een paar jaar geleden een diploma kregen? Als ik de juffrouw zeg, dan bedoel ik de huishoudster. Ze doet alsof ze een halve dokter is, maar heeft nooit enige opleiding genoten.’ Minachting klonk in Rosalies stem door, maar ook een ondertoon van ontzag. Het was duidelijk dat de juffrouw er de wind onder had bij de zusters.

Anne geeuwde. Nu waren er in andere kamertjes ook geluiden te horen van meisjes die zich wasten en zich klaarmaakten om naar bed te gaan. Rosalie was overgegaan op een nau-

welijks verstaanbare fluistertoon. ‘Ben je moe?’

‘Ontzettend. Hoe laat gaat dat afschuwelijke licht uit?’

‘Elf uur. Probeer maar vast te slapen, Anne. Morgen is het vroeg dag.’

‘Hoe laat staan we hier op?’

‘Kwart over zes. Dan gaat het licht weer branden. Welterusten, Anne.’

‘Ja, welterusten, Rosalie.’

Maar hoe moe Anne ook was, slapen deed ze niet voordat eindelijk dat hinderlijke gaslicht was gedoofd.

Anne van Heijnoordt heeft een droom: ze wil pleegzuster worden. Dankzij haar afkomst – ze is opgegroeid in bevoorrechte kringen – krijgt ze de kans om de opleiding te volgen in het Rotterdamse Coolsingelziekenhuis. Het werk valt Anne zwaar, want ze is niet gewend om de handen uit de mouwen te steken. Gelukkig ontmoet ze in het ziekenhuis een goede vriendin die haar door de moeilijkste momenten heen sleept en houdt ze altijd haar doel voor ogen. En natuurlijk helpt het ook dat de aantrekkelijke Coert chirurg is in het ziekenhuis. Als ze ermee ophoudt, ziet ze hem ook nooit meer...

Gerda van Wageningen is op haar best als ze in de geschiedenis duikt. Voor *Pleegzuster Anne* deed ze uitgebreid onderzoek en zo is deze roman een werkelijkheidsgetrouwe weergave geworden van het ziekenhuis eind negentiende eeuw, maar het is ook gewoon een heerlijk boek over ambitie en liefde.

ISBN 9789020534153 NUR 344

9 789020 534153

www.uitgeverijzomerinkeuning.nl

Z&K